

Construcció d'un model educatiu propi

FRANCESC COLOMÉ

Secretari de Polítiques Educatives del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya

El període de mandat que va del 2003 al 2010 s'ha caracteritzat per les transformacions profundes que ha experimentat el sistema educatiu: transformacions que deriven d'un canvi social que ha afectat el món en general, però especialment Espanya i, concretament, Catalunya. La necessitat de posar Catalunya al si de la dinàmica de la Unió Europea, moltes vegades contra l'opinió d'alguns sectors que consideren que la nostra homologació ja està feta, ha provocat fortes tensions i debats intensos sobre les característiques i la transcendència d'aquests canvis.

La Llei d'educació de Catalunya, expressió màxima d'aquesta necessitat de canvi, ha de permetre aportar les actuacions per donar seguretat a aquest canvi i articular-lo en el futur immediat. De fet, els elements que han incidit en el sistema educatiu es venien anunciant des de finals dels anys noranta, i els dèficits estructurals que expressava el sistema per fer-hi front s'anaven fent evidents cada cop d'una manera més clara. D'aquests n'hem de destacar:

- L'increment demogràfic derivat de l'increment de la natalitat, però, sobretot, de la forta onada migratòria que, d'una manera ràpida i creixent, es produeix a Catalunya fins a finals de 2008, amb l'esclat de la crisi econòmica.
- Els canvis en el model de producció, derivats de la necessitat d'incorporar els elements de coneixement en el progrés de l'economia, que exigeixen ciutadans amb més competències, i que posen en evidència les baixes taxes d'escolarització en estudis postobligatoris, sobretot els professionals.
- L'evidència de la necessitat de canviar els currículums i el seu enfocament, així com la manera d'avaluar-ne l'assoliment. El treball per competències que es va desplegant a Europa i que sanciona l'OCDE, especialment amb els seus informes periòdics PISA, marca el camí d'aquest canvi, al costat dels efectes de la globalització i de la generalització de les tecnologies de la informació i de la comunicació, que demanen la incorporació dels ordinadors a l'aula (amb el canvi que comporta en les metodologies d'ensenyament i aprenentatge) i el reforç dels programes d'aprenentatge de llengües estrangeres, especialment l'anglès.

- La progressiva dualització del sistema educatiu entre l'oferta pública i l'oferta privada concertada, especialment derivada de la presència de població nouvinguda i de l'accés als centres educatius en funció de l'entorn en què es trobaven.

La conseqüència d'aquests canvis, que obliguen a la modernització del sistema i de les seves estructures, posen en crisi un model de funcionament de l'escola pública a Catalunya. Tots aquests elements contextualitzen el mandat, i ha calgut donar-los resposta i posar-hi les bases per fer-hi front.

Pressió demogràfica

S'ha fet un gran esforç d'inversió en construcció d'escoles i instituts, i a proporcionar-los el professorat necessari per atendre les noves necessitats d'escolarització. Per il·lustrar-ho, el millor és donar unes quantes xifres:

	Curs 2000-2001	Curs 2009-2010
Nombre d'alumnes	989.000	1.204.000
Nombre de mestres	49.094	71.100
Inversió en construcció d'escoles i instituts	131 ME	385 ME

Aquestes dades reflecteixen l'esforç quantitatiu que s'ha fet, i que ha comportat multiplicar els pressupostos i invertir en oferta educativa; sovint es posa com a exemple que aquest govern ha construït una mitjana de dues escoles per setmana durant aquest mandat. Però al costat de l'esforç quantitatiu hi ha un esforç qualitatiu, derivat també del fet demogràfic i que s'ha traduït en les mesures per a l'acollida de l'alumnat nouvingut. El fenomen migratori ha requerit una atenció especial derivada, d'una banda, de les necessitats de coneixement d'aquest alumnat de la nostra llengua i cultura, per poder-se incorporar amb normalitat a l'escola ordinària (entre les mesures que s'han pres cal esmentar especialment les "aules d'acollida") i, d'altra banda, les necessitats de planificació específiques conseqüència de la mobilitat interna d'aquesta població que, per la seva situació, ha canviat molt sovint de domicili, fet que ha dificultat les previsions de necessitats d'oferta de places en les escoles.

Taxes de promoció i titulació d'alumnes en educació secundària postobligatòria

Aquesta ha estat una de les preocupacions més destacades del mandat. El problema es focalitza essencialment en dos elements: el fracàs en la secundària obligatòria i la baixa demanda de formació professional. Naturalment, els problemes detectats al final de la secundària cal buscar-los tant en la mateixa secundària obligatòria (fins als 16 anys) com en l'educació primària, on es posen les bases prèvies tant de coneixements com d'hàbits de treball.

En general, tal com es veurà després, una gran part de l'actuació normativa i de reforma del sistema va encaminada a resoldre aquestes qüestions: l'autonomia de centres educatius basada en projectes que es poden avaluar, la potenciació de les direccions per tirar endavant aquests projectes i la incorporació progressiva de la cultura de l'avaluació han estat les peces que el Departament ha posat per afrontar els problemes de fons del sistema.

S'han posat, però, mesures més immediates. En aquest sentit, cal destacar el gran esforç que s'ha fet en cooperació amb el món municipal per bastir una oferta d'educació infantil (de 0 a 3 anys) que, a més de permetre donar una base sòlida sobre la qual anar formant l'educació dels nostres ciutadans, ha de donar sortida a les necessitats de conciliació de les famílies.

També han estat mesures immediates l'explicitació de la demanda del Departament d'Educació d'assegurar els resultats bàsics en les àrees lingüístiques i en matemàtiques, entenent que aquestes competències esdevenen bàsiques per a qualsevol altre desenvolupament acadèmic posterior, la focalització de projectes de centre en l'èxit educatiu en la secundària obligatòria, i l'increment de l'oferta de formació professional, la seva flexibilització i la posada en marxa de programes que permetin la recuperació d'estudiants que ja han sortit del sistema, especialment els programes Qualifica't o FP.Cat.

Innovació curricular, aprenentatge de l'anglès i incorporació de les TIC a l'aula ordinària

Les reformes empreses per la legislació estatal l'any 2006 van permetre plantejar a Catalunya les primeres actua-

cions normatives sobre els canvis en l'enfocament dels currículums educatius que han pivotat sobre la incorporació del concepte de competència, per dirigir el procés d'aprenentatge cap al saber fer i orientar l'avaluació de l'assoliment dels aprenentatges. Aquest canvi s'ha anat incorporant i debatent en el disseny dels currículums i en la formació continuada del professorat. De fet, les proves que es dissenyen, tant en l'avaluació externa dels centres a 6è de primària com en les seves autoavaluacions, s'han orientat a comprovar l'adquisició de la competència requerida pels alumnes d'aquestes edats.

Però, al mateix temps, calia donar sortida a dues qüestions molt importants i reclamades insistentment pel conjunt de la societat: la millora de l'aprenentatge de l'anglès i la incorporació de les TIC a l'aula. Aquestes dues qüestions han generat dos programes que hem de destacar en aquest mandat: el programa d'aprenentatge de llengües estrangeres i el programa 1x1 d'incorporació de les tecnologies digitals a l'aula.

El programa d'aprenentatge de llengües estrangeres s'ha fonamentat a donar oportunitats

als alumnes per poder millorar el seu aprenentatge en anglès, basat en intercanvis, colònies, reforç de professorat en els centres, i també s'ha centrat en millorar el nivell de competència en llengua anglesa del professorat, mitjançant una oferta potent de formació, amb l'objectiu que, d'una manera progressiva, aquest professorat sigui competent per impartir la seva assignatura (no lingüística, naturalment) en llengua anglesa.

El programa 1x1 ha representat una forta aposta d'incorporació de les NTIC a l'aula. En aquests moments està centrat en els ensenyaments de secundària, però contempla l'expectativa d'extensió també a l'educació primària. S'ha fonamentat en la combinació de tres elements: en primer lloc, la tecnificació de l'aula amb connectivitat i pissarra digital; en segon lloc, proporcionar a tots els alumnes un ordinador portàtil que compleixi unes determinades característiques que assegurin el seu bon ús educatiu, i, finalment, l'impuls per generar continguts digitals de qualitat i amb el rigor suficient per ser utilitzats a l'aula de manera sistemàtica.

El fenomen migratori ha requerit una atenció especial derivada de les necessitats de coneixement d'aquest alumnat de la nostra llengua i cultura, i de les necessitats de planificació específiques conseqüència de la mobilitat interna d'aquesta població que, per la seva situació, ha canviat molt sovint de domicili, fet que ha dificultat les previsions de necessitats d'oferta de places en les escoles

L'autonomia de centres educatius basada en projectes que es poden avaluar, la potenciació de les direccions per tirar endavant aquests projectes i la incorporació progressiva de la cultura de l'avaluació han estat les peces que el Departament ha posat per afrontar els problemes de fons del sistema

Mesures per evitar la progressiva dualització del sistema

El debat sobre la deriva del sistema cap a la diferenciació qualitativa entre escola pública i escola concertada s'ha mogut entre dues variables: la primera es refereix a la garantia d'escolarització "equitativa" entre les diferents ofertes, és a dir, garantir que en una mateixa zona geogràfica la tipologia social dels alumnes que accedeixen a les escoles sigui equivalent de cara al seu rendiment acadèmic i social. És el que s'ha anomenat "corresponsabilitat en l'escolarització d'alumnes entre escola pública i escola concertada". Les successives normes d'escolarització, i la mateixa Llei d'educació, introdueixen elements per tal que aquesta corresponsabilitat es pugui fer efectiva.

La segona variable és refereix a la suficiència de l'aportació que fa l'administració a l'escola concertada per al seu sosteniment. Totes les anàlisis mostren que la quantitat aportada és insuficient i que l'escolarització d'alumnes amb necessitats educatives derivades del seu origen socioeconòmic representa una despesa encara més alta i difícil d'assumir en les condicions que es troba ara el concert. Les mesures que es van prendre, ja abans de l'aprovació de la Llei d'educació, i que després s'hi van recollir, han anat en la direcció d'aportar més diners a les escoles concertades que escolaritzen alumnes d'aquest perfil.

Modernització del sistema per poder fer front a les noves necessitats

L'estructura de l'escola s'havia de veure interpellada necessàriament per tots aquests canvis; millorar-ne els resultats i modernitzar-ne el funcionament ha estat la prioritat d'aquest Govern. Les premisses que havien d'informar el canvi són a totes les anàlisis internacionals, i es van recollir en el Pacte Nacional per l'Educació l'any 2006. Aquests principis els recull la Llei d'educació, que dissenya un model educatiu propi de Catalunya, desplegant les competències estatutàries.

Resumir en poques paraules les pretensions de la Llei d'educació és complicat. En síntesi es pot dir que conté els elements per afrontar de manera sistemàtica i ordenada els problemes que s'han descrit en els apartats anteriors, reformant a fons l'organització del sistema escolar.

Les grans directrius de reforma que es proposen són:

- Dotar els centres educatius d'autonomia per poder desplegar els seus projectes, tot comproment-los

en l'avaluació periòdica dels seus resultats i reforçar el lideratge i el compromís de les seves direccions.

- Comprometre les famílies en l'educació dels seus fills i filles com a condició indispensable per a la consecució de les finalitats de l'educació dels nois i noies del país.
- Dissenyar una carrera professional per al professorat dels centres educatius públics que permeti reconèixer el compromís i la dedicació dels docents a la seva tasca educativa.
- Entendre l'entorn dels centres com a àmbit educatiu i donar valor a la proximitat en la cooperació en l'educació dels nois i noies. En aquest sentit, donar als ajuntaments competències d'administració educativa en un marc de corresponsabilitat amb l'administració de la Generalitat.
- Establir el Servei d'Educació de Catalunya com el format per centres públics i centres privats sostinguts amb fons públics, que ha de garantir el dret a l'educació de qualitat i accedir-hi en condicions d'igualtat, en el marc de les diferents ofertes que es presenten en el nostre sistema educatiu.

No són aquestes les úniques línies d'actuació que s'han mantingut des del Govern de la Generalitat en educació. És lògic que en quedin moltes al tinter, des de les polítiques de beques, la potenciació de l'Institut Obert de Catalunya per a la formació a distància, els Plans Educatius d'Entorn en cooperació amb els ajuntaments, la formació inicial i permanent del professorat, la creació de l'Institut Superior de les Arts, les polítiques per a l'escola inclusiva i moltes d'altres. També citar que, en el context actual, apareix el debat sobre el *Pacto Social y Político por la Educación* que ha impulsat el MEC i que pot significar un element important per poder avançar, d'una manera encara més ferma, en aquest procés de modernització del sistema que hem iniciat a Catalunya.

En qualsevol cas, es pot assegurar que l'eix fonamental en educació d'aquest Govern ha estat la voluntat de canvi, per tal que l'educació a Catalunya sigui capaç d'afrontar els reptes que la nostra societat té plantejats. I aquesta ha estat la seva grandesa i també el seu problema principal. Tota política reformista topa amb resistències que, malgrat ser naturals, moltes vegades poden representar veritables impediments per al progrés col·lectiu que necessita el país. ■